72

Как выбрать корову, здоровую, работящую лошадь

Д. Гуліа.

Алазара змоу, аҽѵ ҕуҕуа, аҽѵ зоѵда алѵҕшаара.

Аҟуа.

Типографія А. Зайдшера.

1919 ш.

Алазара змоу аҽѵ бзіа алѵцҵшаара.

Зѵнхàра іацкѵлацҵшуа, àху анѵшҵѵіх аҽѵ бзіа, аус-урà зѵлшуа сѵманда згуахуà, іааіхуароуп аҽѵбҵуà, ізфѵдоу, алàзарà змоу.

Абрѵі еҵш аҽѵ уафѵ ізлеідѵруа іahhап уазкѵ. Аҽѵ іаàухуа ҵаҽа àхуацҵшра уалагароу аху аҽѵ.

Аҽѵ бзіа ахѵ дѵухоіт, àлаҳѵі àргутіѵсҵеі ҵбааны ацламhѵ àтцаqа ҳафбафѵк рѵбжара уҵачкум бжазозароуп.

Ахуда іщпанѵ іqаqазароуп, аха шҵсѵлацамзарауп. „Ахамут“ азѵ іуҵахѵзар ацҵѵзкфа мѵцху амам зароуіп А ш ц ѵ qаqазароуп, зкфаҽѵ мѵцху еідкѵламкуа,-абҵа гуардамзароуп-іiашазароуп, зѵбҵа гуадоу àмч куадахоі;) агучама ҵбаазароуп; кўтагас іуҵахѵзар àб

И. И. Гулиа Абхазский государственный музей

ԝа ԛаԥзароуп, àмгуа дҿуԥамзароуп, зҿмгуадуу лассҿ іааԥсуоіт, амч маҭхоіт. Аҽҿ хуһара аԛнҿ аԥсҿ-лара дҿук уахуамԥышҿн; аҽҿ мҿ-ԥху ашԥà змоу ікуадахоіт, àмч мàчхоіт. Аԥармҿԛаԛнҿ аҽҿ-хуһара ԝан, дàара уаѳҿ дажоіт; аҽҿ ба-аԥсҿ, ԛҽҿ маԛа, аҽҿ нҿԛуԥарах, ажҿ аркнҿ ҽҿ-бзіатԥас іазҿԛатԥанҿ худҿула ірԥҿіуеіт.

Аҽҿ аԥіаԥԛуа памзароуп, іауԥа-мзароуп; зԥіапҿ ауннҿ ԥіаннҿ ізтԥоу аҽҿ мҿчла ікуадахоіт, (аҽҿ-куар ԥàма-хада ізҽҿѳхҿуам.) Аԥіаԥхҿԥ-ԛуа тԥаԥамзароуп, іҽԛанҿ іԛамза-роуп; аԥҿнтԥа ԥбаазар-ауп. Аҿс ҿга аҽҿ аԥіаԥхҿԥ іаркнҿ аԥҿзж-ѳа ԛҿнза ѳàрԥҿчк іреітԥàмзаро-уп, ѳарԥҿнкҿі ѳ-вершоккҿі іре-һамзароуп. Аҽҿ-дҿуԛуа ԛҿлшàра мàчхҿоіт, рнҿԛугара ҳанԥароуп. Ԥоуп аҽҿ-хуҭԛуаҕҿ анҿԛугара

бзіа рӡахѵуп. Аус ура азѵн аҽѵ̀ зѵхуһауа аҽан іхуарӡам дѵ̀ук; алаша ìхуһароуп; аҽан знѵ̀ імаѓахоіт, аӣӡах̀ аҽцѵ̀с аазароуп, аус ура дѵ̀ук а̀лшом.

Аҽѵ̀ зѵхуһауа аӷураѓѵ еілкаанѵ імазароуп. Ізбан а̀кӯзар, аҽѵ̀ зѵӷура хучцоуі,зѵӷура дѵ̀уцоуі .аус уразѵ іхуарӡам. Аӯс уразѵ̀ ібзіоуп аҽѵ̀ ф̌ѵшѵӷусеі зжаҽа шѵӷусеі рѵбжара іӡагѵлоу. Ф̌ѵшѵӷуса іреццоу а̀мч ӡуӡуам, зжаҽа шѵӷуса ірҽһау маqа̀цоуп, уі нахѵ̀с а̀мч куадахоіт, аха зкан бзіоу аҽӷуа зжаҽа шѵӷуса рнаҽсѓѵ краамӡа аусура зѵлшуа qалоіт. Аҽѵ̀-ӷура ахаӡѵ̀ц а̀лоуп ізлардѵруа. Аха дѵрҽаѓѵх аҽѵ̀ ӷура злардѵрӷуо ѵ̀qоуп; цаqаѓѵі аӷіщ калкалозар, алакѵтца мѵцху іӡаҽаҽазар, алѵмһа-

ӄуа (ӄудуйӏйӏузар) іхӏуфрӏузар, ҽеіӄуазар ахӏ хушлаӈсазар, ӏус іqоу-ҽӏ маqоуӏ. Аха еіһа хаӈӏцлоу: аҽӏ аӄура злардуруа аіһарак цаqатӏі аӈхат хаӈуцӄуа аӈqага ӄуа ҺА ізӏӈхаӄуа р ӏ л а. Аӈqага. хаӈуцӄуа аҽу фба амоуӏ, айӈахтӏуіӄуа аѳхаӈуцк (убурӄрах) аназара хаӈӏцӄуа ҺА ірӏуӈхоіт; раафс аѳба—агубжанӏтӄуа ҺА ірӏуӈхоіт, аґірӄ іаанхаз аӈхатӏуіӄуа аѳхаӈуцк аҺӏуга хаӈӏцӄуа ҺА ірӏуӈхоіт; урӄ аѳба еіваг ӏлоуӏ.

Ауаѳӏтӏуѳса еіӈш аҽцӏсґӏ ӈа са аҳш хаӈӏцӄуа азаауеіт; айӈахӏ ӏурӄ анаӈсахлак анакзат-хаӈӏцӄуа азаауеіт; ӏурӄ ахаӈӏцӄуа іара-qа натца іацqоуӏ; ӏурӄ анакзат хаӈуцӄуа хуаӈштӏла хучӏк іхуайӏуӏ, аҳш хаӈуц атцкӏсґӏ еіһауӏ.

Аҽцҿс анҿіуа хаҧҿцда іҿуеіт: ҳҿҩҧаҳ хуҽчҿ-хуҽчла іҳаауа іалагоіт ахаҧҿҿҵуа. Шҿҵусҿбжак азҿ аҧҳа ҭҿі аҺҿта хаҧҿҿҵуеі агубжанҿҭҵуаі накзанҿ іҟалоіт; ҳаназараҭҵуа аарлаҺа іаакҿлҿҧшҿуоіт; аҽцҿс аҬа фҿуа ішалагалаҟ ҳхш хаҧҿцҵуа ххаауа іалагҿуоіт. Абарҧ ах хааракҵуа рҿлоуп аҽҿ ҳҵураҟҿ уаҬҿ ізлаілҿіргуа. Шҿҵусҿк азҿ аҺҿтҿеі агубжанҿҭҵуеі ххауеіт, ҳаназараҭ ҵуа аарлаҺа аҟірҧ іраҟарахоіт, аха іххаахҿоіт. АҬҿшҿҵуса ҿзҿ аҺҿ гҿеі агубжанҿҭҵуеі аххаарацуа (аҧа гуаҬара) іахҿзаауеіт іххаанҿ, аҿ ҧаҳҭҿіҵуа-аназараҭ азҿнхоіт ҳкум зар.

Ҭҿшҿҵса ідҿркнҿ хушҿҵуса рҟҿ нза ҳхш хаҧҿцҵуа каҧсанҿ ҳнак заҭ хаҧҿцҵуа азаауеіт.

Убѵ̀с 2 1/2 шѵ̀ҟса рзѵ̀ (ѳѵ̀шѵҟусеі бжакѵ̀ì рзѵ̀) ìкаҧсуоіт аѧѵгаҟуа; 3 1/2 шѵҟуса рзѵ̀ ìкаҧсоіт агубжанѵ̆ҟуа; 4 1/2 шѵҟуса рзѵ̀ а̀назараѣҟуа; 5 шѵҟуса рзѵ̀ а̀ҧх̆аѣѵì а̀накзаѣ̆ хаҧѵ̀цҟуа ххаауа іалагоіт. 6 шѵ̀ҟу̀са рзѵ аѧѵ̀га аѣагуаѳара ххаазоіт. 7 шѵҟуса рзѵ̀ агубжанѵ̆ҟуа; 8 шѵҟуса рзѵ̀ анаазараҟуа, аха 8 шѵҟуса зхѵтцуа аѣагуаѳара а̀ӡҧа анаазаѣ̆ хаҧѵцҟуа р ҿ ѵ̀ інахалоіт хучѵ̀к. 9 ҟуса зхѵ̀тцѵуа-аѧѵга х̀аҧѵцҟуа ацѵ іҟуара рѣаѣ̆оіт; 10-зхѵтцѵуа агубжѵ̀ хаҧѵ̀цҟуа ацѵіҟуара рѣаѣ̆оіт, -11 шѵ̀ҟуса рнаѳс аҿѵ̀ аҟур ı адѵрра уадаѳѵуп; адѵ-ррайѵ мѵцху у а ѳ ѵ̀ дзаднаца̀лареі—ідѵрѵуп ѵ̀і нахѵс а ҿ ѵ̀ маqоуп, ахуѵ̆ѵ̀ мачуп.

Убрvі анаѳс аѳѵ̀ іухуһауа із-ѳѵ̀доу, гра а̀моу, удvрvуазароуп: ізѳѵдамзар, агра а̀мазар ӯсугас іхуарӄам; аѳѵ̀ агреі агуабзіареі зпардvруаґv уазкѵ̀ іаһһап.

Аѳv-цӄа ахуаӈшра аӄахvуп а х v іаркнv аӿаӈхvц аqнvза. Аѳv ѳнааухуа ізӄvіуа̀ іахvуірбуа а̀іһа даѳаӄара ахуаӈшра аӄахvуп Ізбан а̀кузар агра цӄа уахуамvріӈшvкӯа уахvігарцоуп ізӄінґѵ̀ дзvӿӄоу аѳѵ̀-ӄvіѳѵ̀.

Ӈа̀са а̀лаӄуа цӄа урvхуаӈшvроуп. Аш хvмзароуп, а̀ла еібганѵ̀ еґ зvмбуа ѵ̀qѳоуп, убрѵ̀і аqнvт̌ а̀злак узнапvк ала іхѳанv, агі унапv адукvлар а̀ла, ала-хуц уаґкvм скуа, унапv іацӿар-ала іабоіт, іа цvмщар-іабvуам; аӿӄах̌ агіґ убѵ̀с азvqатцазароуо. Аӿӄах̌v аӄѵ̀нтца

уахуаӆшѵроуп, аӆѵнтца ҕарґѵ ім ҿуазароуп, аӆѵнтца ҕ міцозароуп ус іqоуамачараба ахуоіт. Амачараба зѵхуа шаqа іаарумхуара,ірҿуоіт,аёкѵ аґѵрӆаеӆуа іднармѵрхразѵ. Ірѵмҿурґѵ азалгѵуам.Убрѵіеӆҿ аё чѵмазаф зӆѵіуа аӆѵнтца акӆарѵцсоіт уqан азѵ, іаджаланѵ ірӆѵіуеіт. Аӆѵнтца ушахуаӆшуа фѵрahар, ма ѵла іхщалар, ма уӆѵщіӆуҿар уірґѵ іухѵр qалоіт.

Ацламhѵ абафӆуа рѵбжара ахуламщѵ цӆа уахуаӆшѵроуп, ік умпѵлза іҿаҿанѵ іqамзароуп,-уі qурqурѵуп, чмазара дѵуп.

Ахѵ ахуда інафганѵ ахудах ма щрак, аманѵ, ма ата цоо іqазар чмазароуп, алѵргараґѵ уадафѵуп. Аӆѵзкфа чѵмзароуп, ма іщѵмзароуп. Ус іqалѵуа ракуоуп,--чѵмазара

дҵуп, ҳалҵургараӷҵ уадаѳҵуп; ҳалгазарӷҵ акуадҵ̀рҵі „ахамутҵі“ рзҵ̀ уезӷҵ акраамҭа ізхуарҭахҵуам. Абҭаӷҵ цҷа̀мзароуп, іцҷа̀зарӷҵ ажҵцӷа а̀мамзароуп; ҳ̀ус іqоу аеҵ̀ абҭа лассҵ̀ ізҵҭуҭуахуам; акуадҵ̀рҵі „ахамутҵі“ уаҭунартцом; іҵаҭунартцарӷҵ̀ лассҵ̀ іцҷоіт.—Амгуаӷҵ а̀хуаҭшра аҭахҵ̀уп: еілҵцца̀мзароуп, ҵара ата ҭҵтҵуа іqамзароуп; а̀цхцаӷҵ ахуаҭшра аҭахҵуп, ачамамзароуп, уі х̆аауп: аеҵ̀ архуара̀ іахҷанҵ̀ іqалоіт абрҵ̀і еіҵ ш ах̆аа̀.

Аіhа̀рак аӡапҭуа̀ ро̀уп а̀хуаҭшра зҭахҵ̀у. Аҭ̆аҵ̀і аӡапҭуа̀ урҵ̀хуаҭшҵроуп, - ібҵрqумзароуп, цҷҵ̀мзароуп; аӡапҵ̀ хуахуамзароуп, імхҵ̀цхҵцҵуазароуп; ҳ̀ус іqоу аеҵ̀ ікуадахоіт, мҵчла̀ імачҵуп. Аӡапҭуа̀ аҷҭуаҭураҷӷҵ азҵ̀

ҕамзароуп (ібѵ̀рԛумзароуп),ма азѵ̀ ҕѵ̀рѵмхѵцзароуп. Аӣанзàаі амсеі рѵбӝàра іччàмзароуп,-ата цоо іԛамзароуп. арі х̀ааӣп, ԛуацхацхѵуп.

Абаѳѵ-ԥсѵ̀ ҕамзароуп ԥара, мѵ аӣагуацԥ іԛумзароуп абаѳѵ-ԥсѵ.

Аіhàрак абрѵ̀і èԥшԛуа рзѵ̀ àхуаԥшра зҕахѵ̀у àӣҕах̀ѣѵі àӣапԛуà роуп (àѳга ӣапԛуà). Аѳга ӣапԛуа аӣамхԛуà рѵԛнѵ̀ ібѵ̀рԛузар, ма абаѳѵ-ԥсѵ̀ ѵ̀ԛузар--ізалгѵуам, ізԛінґѵ̀ іԥѵрԛклашт. Убрѵ̀і анаѳс àхуаԥшра бзіа рҕахѵ̀уп аӣаԥхѵ̀ԥԛуа (àмсаԛуа): іԥеѵ̀мзароуп, іӣӣамзароуп. Арі èԥш агрà змòу акґѵ̀ іаԥсàм. Аеѵ̀-ҕѵ̀іԥа аԥармѵԛа аԛнѵ̀ ѵ̀с іӣӣанѵ̀ ізмòу аеԛуà акàла ірӣѵ̀хуоіт (ԥала) уаѳѵ̀ ізгуамҕаратѵ èԥш,-убрѵ̀і аԛнѵ̀ѣ ԥԛа -àхуаԥшра аҕахѵ̀уп. Аӣаргутіа аѳѵ̀ мгòзароуп, ата мԥòзароуп; ѵ̀і ӣамхлашроуп,-аеѵ̀

даара іàрчмазаѳуоіт.

Абàс зехѵ̀нцàрà àхуаԥшра анà-гѵмхалаґ àшԥàх̀ дѵрѳаґѵх àілѵр-гара аԥàхѵуп, уàһа грà àмазар: анѵ̀ҭуараҿѵ, àхѵцхѵцраҿѵ. Ԥàса ԥѵ̀нч анѵҭуашà іԥургѵланѵ уàхуа-цшѵроуп, àшԥàх̀-àхѵцхѵц, нас àѳраҿѵ. Убѵ̀рԥ рѵҭнѵ̀ цԥа уахуа-аԥшѵроуп ашапѵ̀ ргѵ̀лашаԥуа. Дѵрѳàґѵх анѵ̀ҭуара іаналагѵуа уазѵ̀зѵрѳѵроуп: аҭуарҭраԥуа рҿѵ̀ ҿаѳ-моѳ амѵргѵ̀зароуп, ѵ̀с зѵр-туà аԥша аліоуп. Дѵрѳàґѵх àѳ-раҿѵі,àнѵіаіраҿѵі аԥсѵц алагà-ѳà-гара х̀ а н ԥ à м з а р о у п, мѵ-цхѵ̀ іměісуазароуп. Ԥѵ̀ԥк анѵ̀ԥурс -аԥуурс разѵ̀ мѵцхѵ̀ іměісуазаро-уп; алазарà мàчхоіт, ікуадахòіт ѵ̀с іqоу. Ус èісѵуа аҿѵ̀ іаһà ма-ріà уаѳѵ̀ сìлѵікааусіт ашòура анѵ̀qоу. Убрѵ̀і аqнѵҭ убрѵ̀і ецш

іqоу аҽҟуа̀ аҽѵ̀-ҧѵіца́ а̀х̌шашара зоуп іанѵ̀рҧѵіуа.

Абра̀ ѐіҟуцх̌азоу аграҟуа̀ змам аҽѵ̀ алазараґѵ̀ бзіахоіт, еґѵ̀зԥѵдахѵуоіт, ішаанагара аӡс азґѵ̀ іааҧсом.

Аҽѵ̀ да̀ара іхуарҧо̀уп інхоо ізѵ̀: даҟуҭар днѵ̀qунагоіт, іҵеіҳар іҵаҧо̀іт, аіда̀ра ӵҧна̀хѵуеіт, аҽѵ̀-хшѵ ззжуаґѵ̀ ѵ̀qоуп. Іҧсѵ̀р а̀ца аӵаҵаҭѵ̀ а̀лѵрхуоіт, ахуѵ̀ абаґал а̀лѵрхуоіт; аҵѵхуеі аҧѵрҵҟуі алѵхуҧа алѵрхуоіт, аӵаҧхѵ̀ҵҟуа а̀ҵла алѵрхуоіт, ҽѵ̀-уаҵла адґі̀л дѵрӵуоіт.

Аҽхѵбаԥѵзк аӵԥан іахатҵанѵ аӵхѵмза̀ірѵладѵ̀ргѵлоіт, аӵха марѵмажахѵоіт-ҳа.

Д. Гуліа

Гулиа Д. И.